

TÜRK EKONOMİ TARİHİNDEKİ 3 BÜYÜK DEVALÜASYON

Ali Fuat Karaarslan¹

GİRİŞ

Ülke içerisinde dış ticaret açığının fazla olduğu yani ithalat ile ihracat arasındaki oranın ithalat lehine yüksek seyrettiği durumlarda devletler kendi ülkelerinin para birimlerinin değerini diğer ülkelerin para birimlerinin değeri karşısında bilinçli bir şekilde düşürerek alım gücünü azaltır ve bu sayede de ithalat azalır dış ticaret açığı istenilen seviyeye çekilmiş olur. Bu duruma devalüasyon adı verilir (İnvestaz, 2019). Türk ekonomi tarihinde de bu tür devalüasyonlar zaman zaman olmuştur. Bu devalüasyonlardan en önemlilerinden olan “4 Ağustos 1958”, “10 Ağustos 1970” ve “24 Ocak 1980” devalüasyonlarını bu yazımızda inceleyeceğiz.

4 Ağustos 1958 Devalüasyonu

Türkiye’de demokratikleşme süreci tamamlanıp çok partili hayata geçildikten sonra yaşanan iktidar değişimi ile iktidara gelen Demokrat Parti, uyguladığı serbest ithalat politikası ile Türkiye’yi 1950-60’lı yıllarda yoğun bir dış borçlanmaya sürükledi. Demokrat Parti’nin bu liberal ekonomi politikasında ithalat bir ağırlığa sahip olup arttıysa da ihracat onu kapatıp dengeyi sağlayacak yeterlilikte değildi bu sebeple dış borçlanmada kaçınılmaz bir artış oldu.

1948’den bu yana Marshall Yardımı başta olmak üzere dışarıdan alınan krediler, hibeler Türkiye’yi, bu durumdan kurtarmak için; 4 Ağustos 1958 tarihinde Türk ekonomi tarihinin ikinci devalüasyonunu yapmaya itti. 1 dolar, 280 kuruştan 900 kuruşa devlet eliyle çıkarıldı (Parasız, 2015).

10 Ağustos 1970 Devalüasyonu

Recep Peker hükümetinin uygulamaya koyduğu 1946, Menderes hükümetinin uygulamaya koyduğu 1958 devalüasyonunun ardından Türkiye Cumhuriyeti’nin üçüncü büyük devalüasyonu Demirel hükümeti tarafından 10 Ağustos 1970 yılında gerçekleştirildi. (Türkiye Gazetesi, 2000) Adalet Partisi’nin 1965-70 yılları arasında uyguladığı dengeli ve başarılı kalkınma sistemiyle gelişen, büyüyen Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu dış krediyi sağlayabilmesi için devalüasyon zaruri hale gelmişti (Türkiye Gazetesi, 2000).

Ayrıca duraklayan ihracat ve yoğun ithalatla beraber gelen dış ticaret açığı da Demirel hükümetini devalüasyona itiyordu. Fakat böyle bir devalüasyondan başarıyla çıkılıp kalkınma sağlanabilmesi için de bir istikrar programı şarttı. Dolayısıyla 10 Ağustos 1970 günü Bakanlar Kurulu kararıyla beraber içerisinde tamimler, tebliğler ve

¹ 10. Sınıf Öğrencisi, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi

kararların yer aldığı adeta bir kitapçık halinde olan devalüasyon kararı açıklandı. 1 dolar 9 liradan 15 liraya yükseltildi (Türkiye Gazetesi, 2000).

Türk ekonomi tarihinin en önemli olayları arasında başı çeken bu devalüasyon bazı kişilerin haksız kazanç sağlamaması için ilan edildiği tarihe kadar yalnız 4 kişinin bildiği bir olay olarak da tarihe geçmiştir (Bianet, 2001).

Sonuç olarak yapılan bu devalüasyondan sonra işçi döviz gelirlerinde ve ihracatta beklenen seviyede bir artış görülmüştür. Büyümekte olan dış ticaret açığı da işçi döviz gelirleri ve dış borçlarla kapatılmıştır (Bianet, 2001).

24 Ocak 1980 Kararları

1979 yılında dönemin başbakanı Süleyman Demirel tarafından Başbakanlık Müsteşarlığı görevine getirilen Turgut Özal kendisine verilen yeni bir ekonomik istikrar uygulama programını kısa sürede hazırlamıştı. Ülke genelinde azalan üretim ve revaçta olan karaborsacılığı azaltmak amacıyla bu kararlar uygulamaya konulmuştur. Bazı yorumcular tarafından Türk ekonomisinin en radikal hükümleri olarak gösterilen 24 Ocak 1980 Kararları (Öztürk, 2013) aynı zamanda beraberinde getirdiği açıklamalarla da Türkiye'nin liberal ekonomiye geçişinde bir kırılma noktası olarak görülmektedir. Ayrıca bazı çevreler tarafından 12 Eylül darbesini daha rahat uygulamak adına bu kararların gerçekleştirildiğine dair yorumlar yapılmaktadır. (Dünya Bülteni, 2019) Kararlar neticesinde Türk lirasının dolar karşısındaki değeri 47 liradan 70 liraya çıkarıldı (Milliyet Gazetesi, 2013).

The image shows the front page of the Milliyet Halk Gazetesi newspaper from January 24, 1980. The main headline reads "ÖNCE 1 DOLAR 70 ve 1 MARK 40.49 TL. OLDU" (Before 1 Dollar 70 and 1 Mark 40.49 TL. It was). Below this, the headline "FİYATLAR SERBEST VE ZAMLAR GELDİ" (Prices Free and Increases Came) is prominently displayed. To the right, there are two circular graphics with text: "BU KARARLAR NEYİN BEDELİ?" (What is the cost of these decisions?) and "MEMURLAR KARARLARIN ALTINDAN NASIL KALKACAK?" (How will officials rise from under the decisions?). Below these, there are two columns of text. The left column discusses the 234 million dollar IMF credit and the right column discusses the IMF's stance on price liberalization. At the bottom left, there is a section titled "ZAM YAPILAN MADDELER" (Items with Price Increases) listing various goods and their price increases. At the bottom right, there is a table titled "AKARYAKIT" (Fuel) showing prices for different types of fuel.

AKARYAKIT	1979	1980
PETROL	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100
MOTORİN	100	100

Aynı zamanda ithalat kademeli olarak liberalleştirilmiştir. 12 Eylül darbesiyle ilişkilendirilen bu kararlar darbe döneminde de sonrasında da başarıyla uygulanmış ve Özal, bu politikanın mimarı olarak tarihe geçmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sonuç olarak Türk ekonomi tarihinde bolca gerçekleştirilen bu devalüasyonlardan en önemlilerinden olan bu 3 devalüasyonu bu yazımızda inceledik. Genel hatlarıyla bu 3 devalüasyon da sonrasında yaşanan ekonomik olaylara bakılınca başarılı bir grafik

çizmiştir. Ekonomik olaylar ve krizlerin son dönemde gündemde olduğu ülkemizde bu yazımızla beraber devalüasyon kavramını temelde açıklayıp Türkiye üzerinden bulunduğumuz analizlerle geçmişten aldığımız ışıkla geleceğe bakmayı umduk.

KAYNAKÇA

- Devalüasyon Nedir?, Investaz, Erişim adresi: <https://www.investaz.com.tr> , (Erişim tarihi: 26/12/2019)
- Parasız, İ. (2015). 4 Ağustos 1958 Kararları, Erişim adresi : http://www.ekohaber.com.tr/ekohaber-prof-dr-ilker-parasiz-04-08-2015-yazisi-yazi_id-23563.html (Erişim Tarihi: 22/12/2019)
- 10 Ağustos 1970 Kararları, (2000). Türkiye Gazetesi, Sayfa Güncelleme Tarihi: 18/08/2000. Erişim adresi: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a74158.aspx> (Erişim tarihi : 22.12.2019)
- Devalüasyon Yapmanın da Bir Usulü Vardır, (2001). Bianet, Sayfa Oluşturulma Tarihi: 19/04/1-2001. Erişim adresi: <http://bianet.org/bianet/ekonomi/1814-devaluasyon-yapmanin-da-usulu-varidir>. (Erişim tarihi:22/12/2019)
- Öztürk, F. (2013). Türk Ekonomisinin Kırılma Noktası: 24 Ocak Kararları, Dünya Bülteni, Erişim adresi : <https://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/turkiye-ekonomisinin-kirilma-noktasi-24-ocak-istikrar-kararlari-h244303.html> (Erişim Tarihi: 26/12/2019)
- 24 Ocak Kararları: 12 Eylül Darbesinin Öncüsü, (2019). Dünya Bülteni, Erişim adresi: <https://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/24-ocak-kararlari-12-eylul-darbesinin-ocusu-h320429.html> (Erişim tarihi: 26/12/2019)
- 24 Ocak Kararları, (2013). Milliyet Gazetesi, Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/24OcakKararlari> (Erişim Tarihi: 26/12/2019)